

SENDİKALARIN DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE DÜNÜ^ BUGÜNÜ ve GELECEĞİ

Odamız İokafinds
11.Orak1992tarihinde,
konuşmacı olarak Mehmet
Yüksd BAKaMTun kaMAp
"Setidikalarnı Dünyada ve
Tüktye*de ENini, Bugünü ve
Geleceği" konulu bir söyleşi
yapılmıştır. Konuşmaanın
konuya ilişkin görüşlerini
özetleyerek sunuyoruz.

Dünyada Sendikacılık

Günümüz toplumları asyatik, jermenik ve feodal düzenlerin ürünleridir. Batıda bu gelişme feodal temel üzerinde gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi kapitalizmin ilk gelişmeye başladığı yer İngiltere'nin Bu anlamda İngiltere sendikaların ve sendikacılığın beşiği sayılabilir.

Dağılan, çözölen loncaların usta, kalfa ve çırakları sanayinin nitelikli ve niteliksiz işgücünü oluşturmuşlardır. 17. yüzyılın sonlarına doğru önceleri geçici, sonraları sürekli örgütlenmeler olarak ortaya çıkan sendikalar, bu sanayileşmenin birer ürünüdürler. İlk sendikalar, nitelikli işçilerin kurduğu meslek sendikaları biçiminde olmuştur. Büyük mücadelelerle kurulan bu örgütler, 1800 yılında yasaklanmış, ancak 1824 yılında yasalarla tanınmışlardır.

İngiliz işçi hareketi üç aşamadan geçerek günümüze ulaşmıştır. Bu aşamalar sendikacılık anlayışını ve sendikaları doğrudan etkilemiştir.

18. Yüzyılın başında ortaya çıkan ve 1834'e kadar devam eden Owenizm, sınıf çatışmasına, başkaldırıya yer vermeyen, barışçıl genel grevi savunan, ütöpic yanı ağır basan bir akım olmuştur.

1838'de ortaya çıkan ve 1848'e kadar görölen Çartizm ise Owenizm'den boşalan yeri doldurmuş, sınıf kavramını ve siyasal eylemin gerekliliğini savunmuş, deneyleri ile Marksizmin kurulmasında, Manifesto'nun yazılmasında etkili olmuştur. Ancak, İngiliz kapi-

talizminin nitelik değıştirmesi, ülkeye büyük ölçüde dış kaynak geliş ve buna bağılı olarak işçilerin refah düzeyindeki görelü düzelmeler, İngiliz işçi hareketini ve sendikacılığını etkilemiştir.

Çartizm etkisinin azalmasıyla, 1883'de Prof. Thomas Davidson'un kurduğu Fabian Cemiyeti ve Fabiancılık etkili olmaya başlamıştır. Fabiancılığın o gün ortaya koyduğu sendikacılıkla ilişkili anlayışın, bazı değışmelere karşın günümüze kadar devam ettiğini söyleyebiliriz, Fabiancılık evrimci, faydacı, ekonomizme ve tavizcilığe dayanan bir anlayışı yansıtmıştır.

İngiliz sendikacılığı 1880'den sonra yalnızca nitelikli işçilere dayanan bir hareket olmaktan uzaklaşmış, niteliksiz işçileri de kapsayan bir örgütlenme içine girmiştir.

Sendikalar İngiliz İşçi Partisinin 1900'deki kuruluşunda Önemli bir rol üstlenmiştir, Fabiancılık anlayışını yansıtan parti, sendikalarla olan organik ilişkisini günümüze kadar sürdürmüştür.

Amerikan sendikacılığı, kendine özgü nitelikleri ile hem İngiliz, hem de Kıta Avrupası'ndaki sendikacılıktan ayrılır. Öte yandan İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'deki sendikacılık hareketinin özellikle Amerikan sendikacılığının etkisinde kalması nedeniyle de özel bir öneme sahiptir.

Amerikan sendikacılığını diğer sendikacılık anlayışlarından ayıran en temel neden, sınıf çatışmasına dayanmaması ve sınıf bilincinin geriliğidir. Yine Amerikan sendikacılığı herhangi bir parti ile organik ilişki sunmamıştır.

Amerikan sendikacılığının bu nitelikleri ile ortaya çıkmasının nedenleri acaba nelerdir? Böyle bir yapının ortaya çıkmasında genel olarak şu nedenlerin rol oynadığı İleri sürölünA.B.D. nin zenginliği işçi sınıfına da belli bir yaşam düzeyi sağlamıştır. Batı bölgelerinin boş ve bakir olması, nüfus yoğunlaşmasını ve sorunların birikmesini engellemiştir, Afrika'dan getirilen zencilerin çalıştırılması, beyazlara ekonomik olanaklar

sağlamıştır. Avrupa gibi feodal bir geçmişinin olmaması, burjuvazinin aristokrasi ile mücadelesini, bu mücadelede işçi sınıfı ile ittifakını gündeme getirmemiş ve işçi sınıfı siyasal mücadele ile tanışmamıştır. Ülkede grev yasağı 1900'lere kadar katı biçimde uygulanmıştır. Öte yandan işverenler işçilerin sendikal örgütlenmelerine karşı çok mrt yöntemler uygulamışlardır. Tüm bu nedenlere Amerikan sendikalarının büyük olanaklara sahip sendika yöneticileri tarafından yönetildiklerini, bunların işçilere bilinç taşıyacak olan aydınlan, bilinçli olarak sendikalardan uzak tuttuklarını da ekleyebiliriz.

Amerikan sendikacılığına 1886'dan beri Gomperizm damgasını vurmuştur, 1886-1924 arasında da sendika liderliği yapan Samuel Gompers, işçi çıkarlarının siyasal eylemlerle değil, ekonomik mücadele yollarıyla sağlanabileceğini savunmuştur, Günümüze kadar devam eden bu anlayış, 1929 krizinden sonra, 1933'de başkan olan Roosevelt'in Keynesçi uygulamalarını desteklemiş ve tercihini daha çok Demokrat Parti'den yana yapmıştır.

Uluslararası alanda Amerikan sendikacılığı daima A,B,D.'nin çıkarlarını savunmuş ve anti-komünizmî temel ilkesi yapmıştır.

Kıta Avrupa'sında, sendikacılık hareketi açısından Fransa daima en önemli örneği oluşturmuştur, Fransa'daki sendikacılık hareketi ile ilgili olarak özellikle anarko-sendikalizm ve marksist sendikacılık üzerinde durulabilir.

Anarko-Sendikalizm, eski Yunancada devlet ve otoride yokluğu anlamına gelen anarşi sözcüğünden türemiş anarşizmin sendikal anlayışdır. Kapitalizme tepki olarak doğan, devlete karşı örgütsel kuralları en düşük düzeyde tutan, en önemli eylem biçimi olarak genel grevi öneren bir akımdır. 1864'te Fransa'da sendika hakkının kanunla tanınması, anarşizmin kurucularından Proudhon (1809-1865)'ün fikirlerinin sendikalar içinde güçlenmesine neden olmuştur.

Anarko-sendikalizmin Fransa'da güçlenmesinin asıl nedeni, Fransa'nın İngiltere ve ABD gibi güçlü ekonomik olanaklara sahip olması, işçileri uzun süre belli bir refah düzeyine ulaştıramamasıdır,

Fransa'nın en önemli sendikal örgütü olan ve 1895'te kurulan CGT (Genel İşçi Konfederasyonu), 1909'a kadar anarko-sendikalizm ilkesini benimsemiştir. Fransız kapitalizminin güçlenmesine bağlı olarak, önceleri uzlaşmacı sendikacılık anlayışına kayan CGT, daha sonraları Sovyet Devriminin etkisiyle marksist sendikacılık anlayışına yönelmiştir,

Fransa'da Marksist sendikacılık da çok eskilere, Babeuf, Blanqui dönemlerine kadar uzanmakta olup önemli bir geleneğe sahip bulunmaktadır, Nihai olarak devlete karşı olan anlayışlarının sonucu anarşizmle bir paralellığı söz konusudur. Ancak sınıf mücadelesini ve bunun başarısı için örgütlenme anlayışında merkeziyetçi bir tutumu benimsemesi, anarşizmden en önemli farkını oluşturur. Öte yandan sendikaların desteği ile 1879'da kurulan Fransız İşçi Partisi sendikalarla işçi partisinin organik ilişkilerinin güçlenmesinde önemli bir aşamayı oluşturmuştur, EJO (Uluslararası Çakırtı Ötütü)

Birinci Dünya Savaşı sonunda 1919'da, Versailles'da yapılan barış görüşmelerinde çalışma yaşamının uluslararası düzenlenmesi de yapılmak istenmiştir. Bu amaçla ILO'nun kurulmasını öngören "Çalışma" başlıklı 13. Bölüm Versailles Barış Andlaşması'na eklenmiştir, ILO Anayasası ise bu bölümün önsözünde yer almıştır,

1919=1939 yılları arasında ILO daha çok bireysel iş ilişkileri açısından sözleşmelerle uğraşmış, sendikal haklara el atılamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise etkinlikleri kısıtlanmıştır,

1944'te Philadelphia Bildirgesi ile savaş sonrası amaç ve hedefler belirlenmiştir, ILO artık kendisini bireysel sözleşmelerle sınırlamamış, örgütlenme ve düşünce hak ve özgürlüklerini de temel almıştır.

Bugün Birleşmiş Milletler Teşkilatı içinde üçlü temsil (devletlerle birlikte üretim güçlerinin de temsil edilmesi) ilkesinin uygulandığı tek kuruluş ILO'dur,

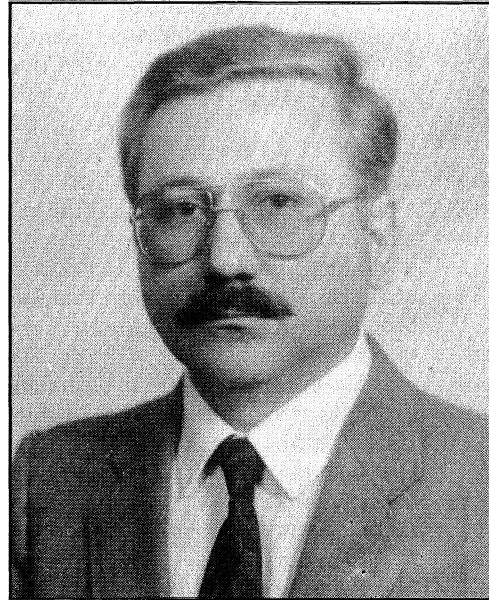
ILO normları, anayasasında, sözleşme metinlerinde ve tavsiyelerde bulunur. Sözleşmeler üye

devletlerce onaylandığında iç hukuk hükümlerine dönüşür ve yükümlülükler getirir, Türkiye'de Sandıkçılık :

Batıda 16,ve 17, yüzyıllarda uygulanan ihracata dayalı merkantilizm anlayışına karşı, Osmanlı İmparatorluğu ithalatı özendirmiş ve ithalata her türlü kolaylığı sağlamış, kapitülasyonlara izin vermiştir.

Batıda loncaların dağılması sonucu usta, kalfa ve çıraklar sanayinin işgücünü oluşturmuşlardır. Oysa Osmanlı'da loncaların dağılması, bir sanayileşme sözkonusu olmadığı için işgücünü işsiz bırakmış ve ülke yan-sömürge konumuna gelmiştir.

Sanayinin geri yapısı çalışma ilişkisinin konumunu da belirle-

miştir. Bu nedenlerle çalışma ilişkileri ile ilgili yasalar 19. yüzyıl ortalarından sonra tek yanlı olarak çıkarılabilmektedir,

ilk kapsamlı yasal düzenleme 1909'da çıkarılan Tatil-i Eşgal Yasasıdır, II, Abdülhamit'in uzun istibdat dönemini izleyen 2. Meşrutiyet, yoğun bir biçimde işçi eylemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur, "Hürriyet Grevleri" olarak tanımlanan bu eylemler, daha çok yabancı kuruluşlarda ve ekonomik hak taleplerine yönelik ortaya çıkmıştır, Yabancı kuruluşların baskısı sonucu çıkarılan yasa, bu kuruluşlarda sendika hakkını yasaklanmıştır.

Osmanlı döneminde, ilk işçi örgütü Ameleperver Cemiyeti adı ile kurulmuştur, 1946^3 kadar kurulan işçi örgütlerinin, sendikaların etkin oldukları söylenemez. Kaldı ki,

Kurtuluş Savaşı yıllarında varlığını sürdüren iki işçi derneği, Türkiye İşçi Derneği ile Beynelmül İşçiler İttihat! savaş sonunda kapatılmış, örgütlenmelerin yolu kapatılmıştır.

Tatil-i Eşgal Yasası 1936 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1929 dünya ekonomik krizi Türkiye'yi de etkilemeye başladığında, ekonomik anlamda korumacı ve devletçi bir anlayış uygulamaya konulmuş, bunun sonucu olarak da devlet en büyük işveren konumuna yükselmiştir. Devletçilik anlayışına uygun olarak, bir rejim yasası olarak hazırlanan, 1936 tarihli 3008 sayılı İş Yasası ile 1938 tarihli Cemiyetler Yasası her türlü sendikal, örgütlenmeyi yasaklamıştır.

1946'da, ikinci Dünya Savaşı sonucunda dünyada egemen olan demokrasi anlayışının bir sonucu olarak çok partili yaşama geçildi ve sınıf esasına dayalı örgütlenme yasağı kaldırıldı. Yine 1946 yılı Çalışma Bakanlığı'nın kurulduğu yıl oldu, 1947'de ise 5018 sayılı Sendikalar Yasası kabul edildi,

Sendikaların yasal tanınması sonucu grev konusu ile ilgili ilginç tartışmalar başladı, DP muhalefette olduğu yıllarda grev hakkını savunurken, CHP bu hakka devletçilik ilkesi nedeniyle karşı çıkmıştır, DP iktidara geldiğinde grev hakkı ile ilgili söylediklerini unutturken, CHP grev hakkını 1953 yılında programına almıştır,

1947 yılından sonra kurulmaya başlayan sendikalar, özellikle ABD'li sendikaların, bu arada Irving Brown'un katkılarıyla, 1952 yılında Türk-İş'i kurmuşlar ve böylece işçiler bir konfederasyon çatısı altında toplanmışlardır. Türk İş'e egemen olan sendikacılık anlayışı, daha önce açıkladığımız Amerikan sendikacılığının hemen bütün özelliklerini yansıtır.

1961 Anayasası ile işçiler için sendikal haklar ilk kez anayasal güvenceler altına alınmıştır. Sendika, toplu pazarlık ve grev hakları tanınarak çağdaş sendikacılık normlarına ulaşılmıştır. Ancak, bu hakların yasalarla düzenlenmesi üç yıl sonra, 1963 yılında 274 ve 275 sayılı yasalarla yapılmıştır.

Toplu pazarlık düzenine geçilmesiyle birlikte sendikacılık hareketi güçlenmeye başlamış, ama aynı

zamanda da yeni tartışmalar gündeme gelmiştir. Amerikan tipi sendikacılığa karşı olanlar, sınıf sendikacılığını savunanlar giderek güçlenmiş ve 1967 yılında Türk-İş'ten koparak DİSK'i kurmuşlardır. Sendikalar arasında sert tartışmalara neden olan rekabet 12 Eylül Rejimine kadar sürmüştür,

12 Eylül'e kadar sendikaların yürüttükleri mücadeleler, işçilerin millî gelirden aldıkları payı yükseltmiş, reel ücretlerde artışlara neden olmuştur, 12 Eylül Rejimini bu anlamda, işçilerin millî gelirden aldıkları payı geriletme hareketi olarak da tanımlayabiliriz. Nitekim 12 Eylül'den sonra işçilerin millî gelirdeki payları hızla düşmüştür,

1982 Anayasası, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu, oluşturulan yeni rejimin sürekliliğini amaçlamalarının yanında, sendikal haklara ciddi kısıtlamalar getirmiştir,

Günümüzde, Türkiye'de çalışan kesimler bu kısıtlamalardan kurtulmanın, demokratik toplumların normlarına ulaşmanın mücadelesini vermektedirler.

Memur Sendikacılığı

Memur sendikacılığının başlangıcı Avrupa'da 19. yüzyılın sonlarına kadar gider. Ancak güçlenmeleri 1960'dan sonra olmuştur.

İşçilere uygulanan sözleşme rejimi, uzun yıllar süren mücadeleler sonucu sendika, toplu pazarlık ve grev haklarını içeren demokratik bir nitelik kazanmıştır. Memurlara uygulanan statü rejimi ise kuraların yapılması ve değiştirilmesi yönünden tek yanlı ve otoriterdir, ancak iş güvenliği açısından daha ileri haklar içermektedir,

1960'lardan sonra bu iki rejim arasında bir yakınlaşma başlamış ve bunun sonucu olarak memur sendikacılığında önemli gelişmeler olmuştur. Statü rejiminin ayrıcalığını oluşturan işgüvencesi ve emeklilik gibi kurumlar sözleşme rejiminde, sendika-toplu pazarlık-grev hakları statü rejiminde uygulanma olanağı bulmuştur.

Memur sendikalarının kuruluşunun Avrupa'da 19. yüzyılın sonlarına kadar gittiğini söylemiştik. Memurlar için toplu pazarlık hakkı ise ilk kez 1919'da İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu hak Almanya'da 1953'te, ABD'de 1962'de, İsveç'te 1965'te, Kanada'da 1967'de ve Fransa'da 1968'de kabul edilmiştir.

Bugün memurlara grev hakkını (aralarında ABD, Fransa, İsveç, İtalya, Kanada olan) yasayla 20 ülke tanımıştır. İngiltere ve İsrail ise bu hakkı örtük bir biçimde tanımıştır, Türkiyede'de Memur 5^odfialığı

Memurlara sendika hakkı ilk kez 1961 Anayasası ile tanınmıştır. Buna bağlı olarak 1965'te 624 sayılı Devlet Personel Sendikaları Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa bir sendika enflasyonuna neden olmuştur, 34 türde, 598 sendika kurulmuştur,

624 sayılı Yasa, memur sendikalarını birer meslek birliği gibi değerlendirmiştir. Bu nedenle sendikaları yönetime yardım eden kuruluşlar olarak görmüştür. Yasayla siyaset, grev, işyerlerinde sendika organlarının toplantı ve çalışmaları yasaklanmış, sendikacılar için hiç bir güvence öngörülmemiştir,

1971'de yapılan Anayasa değişikliği ile memurların sendikal hakları tümüyle yasaklanmıştır,

1982 Anayasası ise memurların sendikal hakları ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır, işçiler için güvenceye aldığı bu hakları memurlar için ne yasaklamıştır, ne güvenceye almıştır.

Günümüzde memurlar bu hakların yaşama geçirilmesi doğrultusunda mücadele vermektedirler. Uluslararası hukuktan doğan haklarının yanında, güçlü eylemlerini de bu yönde araç olarak kullanmaktadırlar.

Geleceğin Sendikacılığı

20. yüzyılın ikinci yarısı "ikinci

endüstri devrimi" ya da "otomasyon çağı olarak adlandırılmaktadır. Artık makinaların İnsan tarafından kontrolünden, makinaların makinalar tarafından kontrolüne, otomasyon çağına geçilmiştir. Bu önemli gelişmelerin sendikaları ve sendikacılığı etkilememesi beklenemez. Bugün dünyada sendikalar otomasyona karşı üç tür politika geliştirebilmişlerdir. Bunlar :

1, Otomasyona karşı önleyici politikalar : Bu politika ile yeni teknolojilerin önlenmesi amaçlanmıştır.

2, Rekabet edici politikalar : Sendikalar İşverenlere daha düşük ücretler teklif ederek rekabet olanakları sağlamayı amaçlamaktadırlar.

3, Kontrol edici politikalar : Yeni teknolojilerin uygulanmaya konulması için en uygun zaman ve koşulların belirlenmesi ile bunlara uygun ücret ve iş güvencesinin kontrolüne dayanan politikalar.

Eğer gelecekte kaynakların adil dağılımı sağlanamazsa, bu doğrultuda devlet müdahaleleri sınırlı kalırsa, tekelleşme önlenemeyeceği gibi, sendikaların faaliyetlerini sürdürmeleri oldukça güçleşecektir. Bugün işgücü niteliksizden nitelikliye, bedenden kafaya doğru değişime uğramaktadır, İş sürelerinin kısaltılması, bugün çalışanların boş zamanının artırılması yanında, otomasyonun etkisini azaltmanın araçlarından biri olarak da görülmektedir. Geleceğin sendikacılığı ancak yeni durumların ortaya çıkardığı sorunlar karşısında akılcı ve nesnel politikalar üretebildiği ölçüde işlevselliğini sürdürebilecektir. •

ALTIN ÇEKİÇ JEOLojİ BİLİM ve ARAŞTIRMA ÖDÜLLERİ

Jeoloji Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu tarafından bu yıldan itibaren geçerli olmak üzere "ALTIN ÇEKİÇ JEOLojİ BİLİM ÖDÜLÜ" ile ALTIN ÇEKİÇ ARAŞTIRMA ÖDÜLLERİ" verilmesi kararı alınmıştır.

Her yıl verilecek olan bu ödüllere ilişkin bir yönetmelik hazırlanmıştır.

Yönetmeliğin geçici maddesi uyarınca bu yıla özgü olmak üzere adaylar 20 Şubat 1992 tarihine kadar belirlenebilecektir.

Seçici kurul tarafından seçilenlere ödülleri Türkiye Jeoloji Kurultayında verilecektir.